Куца Ольга Павлівна — доктор філологічних наук професор Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

«КЛІМАТ ФОЛЬКЛОРИЗМУ» ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Коли говорити про гнатюківський «клімат фольклоризму» в українській літературі, то реципієнт одразу згадує таких віртуозів гірських акварелей, як Іван Франко, Гнат Хоткевич, Михайло Коцюбинський. В уяві більш обізнаних із багатогранною діяльністю Володимира Гнатюка постає літня резиденція українських письменників — Криворівня. «Клімат фольклоризму» — це надзвичайно широкий горизонт різножанрових статей, наукових розвідок, збірників фольклорних творів, листів, виступів. Чи не найголовнішим у його багатогранній діяльності стосовно заявленої теми можна вважати «невидиме духове меценатство» (І. Франко). Адже відсутність «робітників тихої щоденної праці» — то була, за І. Франком, найбільша вада української суспільності. У листах М. Драгоманова неодноразово прочитуємо нарікання на українців у порівнянні з європейцями: адже у Європі навіть при з'яві «посереднього» таланту «при ньому виростають» щонайменше чотири опікуни, які, не очікуючи жодної винагороди, мають собі за честь допомогти «житейському невдасі». Брак саме такого меценатства у літературному процесі кінця XIX – початку XX ст. компенсував своєю людяністю, дивовижною сумлінністю В. Гнатюк.

Сьогодні на порі говорити про критико-інтерпретаторський талант ювіляра, про його концепцію фольклоризму як засадничу при розгляді вершинних явищ літератури. В. Гнатюка глибоко зацікавлював непростий синтез олітературення фольклорного матеріалу, побутування перлин народної творчості в особливостях жанрів, мотивів, образів-характерів у творах літератури. Проблема дифузії фольклору і красного письменства чітко поставала у студії «Українська народна словесність», в якій В. Гнатюк виклав свої спостереження стосовно проникнення української народної поезії у художню літературу ще у XVIII столітті. Гнатюк-учений заохочував дослідників: «Дуже корисний вклад уніс би в історію нашої літератури той, хто підоймився б праці, в якій розібрав би подрібно ті твори наших письменників, на

яких відбився вплив народної творчості. Аж тоді виявилася б вповні зв'язь між нашою писаною й усною літературою…» [4, с. 28].

Зустрічі В. Гнатюка з І. Франком у часописі «Житє і слово», який почав виходити у 1894 році, зблизили їх не випадково, хоча І. Франко мав тоді уже майже двадцятирічний стаж праці у літературі. Пізніше він напише про роботу В. Гнатюка у «Літературно-науковому вістнику», що без нього, тобто без Гнатюка, характер часопису «мусив би … змінитися, і з журналу, з видання, що періодично і систематично забирає голос у всіх важніших біжучих питаннях нашого письменства і духовного життя, взагалі перемінитися на збірку більш або менше припадкових статей та творів…» [5, т. 50, с. 198]. Повертаючись до витоків діяльності В. Гнатюка у царині літературознавства, нагадаємо, що у 1896 р. проф. О. Колесса подавав свідчення про те, що студент філософії В. Гнатюк відзначився науковим рівнем дослідження українсько-руських пам'яток XVII–XVIII ст., і запропонував йому так само «совісно і вірно» написати реферат про українсько-руську вертепну драму [1, с. 20]. У 1898 р. студент філософії В. Гнатюк відзначився тим, що брав активну участь в аналізі творів української літератури і підготував об'ємну студію під назвою «Апокрифічні мотиви в поезіях Ст. Руданського».

Літературна діяльність В. Гнатюка розвивалася якнайширше — у кількох напрямах, найголовніші з яких власне літературознавча, видавнича праця, редагування (відредагував понад 140 книжок українських письменників), координування літературних зв'язків між Західною і Великою Україною, тобто продовження здійснюваної перед ним місії П. Куліша, О. Кониського, М. Драгоманова. Як писав М. Яценко, «чорна загарлива робота, зв'язана з виданням творів українських письменників, лежала на плечах Гнатюка» [6, с. 56].

Учений щасливо передбачив одне з найактуальніших питань сучасного літературознавства, тобто фольклоризм як ідейно-естетичну категорію, що виявляється в прямому чи опосередкованому відтворенні, трансформації або й розвитку літературою структурно-художніх елементів фольклору. Як відомо, в українському письменстві (та й не тільки українському) особливо потужним був вплив фольклору в добу національно-визвольних, державотворчих змагань, коли він розмаїто виявився у художньому масиві і витворив оригінальні естетичні цінності у творах В. Пачовського, П. Тичини, Г. Чупринки, С. Черкасенка та ін. Історичне життя України наприкінці XIX – почат-

ку XX ст. найбільш виразно окреслило ідейні параметри й емоційну тональність літературно-фольклорних зустрічей. Отже, була об'єктивна потреба включення художнього досвіду фольклору в літературний. Той факт, що в процес адаптування фольклору включилися такі автори, як І. Франко, Леся Українка, Б. Лепкий, з одного боку, і з другого — такі, у яких складно побачити конкретне ставлення до фольклору (М. Семенко), зумовлений не тільки художньою необхідністю, а й появою в тогочасному літературному процесі титанічної постаті В. Гнатюка. Наскільки його поява була вчасною і потрібною українській літературі, свідчить хоча б той факт, що зарубіжні літературознавці, вишукуючи перспективи розвитку для своїх національних літератур, вказували на «фольклорність» навіть таких «нефольклорних» письменників, як Достоєвський чи Фолкнер.

Гнатюкова концепція фольклоризму у літературі ще належно не поінтерпретована, незважаючи на появу цілого ряду науково об'єктивних досліджень із гнатюкознавства. Хоча вчений не залишив нам цілісно сформульованої теорії фольклоризму, саме він, разом із О. Потебнею та І. Франком, заклав фундамент наукового вивчення складної літературно-фольклорної дифузії. Його наукові постулати густо розсипані у багатьох статтях, передмовах, рецензіях, де теоретичні положення вкраплені окремими абзацами чи реченнями. Роздумуючи над особливостями літературно-фольклорних зв'язків у процесі розвитку української літератури, він пунктирно накреслив розмаїття способів трансформації української народної словесної культури у творчості письменників від найдавніших до найновіших часів. В. Гнатюк всіляко заохочував до праці на цій ниві. У згадуваній уже студії «Українська народна словесність» він стверджував рішучий вплив етнографії на літератури Європи, високий естетичний рівень української народної словесності у порівнянні з фольклором європейських народів, тісну взаємодію двох типів художнього мислення (усного і писемного) в українській літературі уже з XVIII ст. Кругообіг творів фольклору, які входили до гнатюківського збірника «Народні оповідання про опришків», настільки протяжні по діагоналі, самі фольклористичні тексти настільки глибинно приховані у текстах авторських, що однозначно констатувати про наявність того чи іншого фольклорного жанру у них не завжди по-науковому коректно.

Фольклористичний клімат наповнював художню літературу особливим теплом наприкінці XIX – початку XX століття, коли актуалі-

зувалися фундаментальні дослідницькі праці В. Гнатюка. Саме тоді названа книга, тобто «Народні оповідання про опришків», явила найбагатограннішу і найяскравішу на той час у художньому плані історію опришківства. Концепція численних художніх творів, у яких було очевидним олітературення народних жанрів, пов'язана насамперед із цією збіркою Гнатюка, незважаючи на те, чи твори збірки були в ідейно-змістовому плані первинними для письменників, чи запозичувалися з інших джерел. Сучасного дослідника цікавить сьогодні насамперед філософсько-психологічний аспект фольклоризму самого В. Гнатюка. Як відомо, дослідники різних часових періодів неоднозначно чи навіть критично ставились до художньої інтерпретації руху опришківства у напрямі від благородних ідейних завдань на початку його виникнення до деградації на останньому етапі. Якщо простежити названу збірку оповідань Гнатюка, то у ній досить увиразнена якраз названа концепція. Одразу скажемо, що структурно вона виражала народний погляд на опришківство, тобто колишнє первинне моральне опришківство і деградоване до розбійницького явища опришківство останніх часів. Така концепція простежується у підборі та укладанні матеріалів збірника «Народні оповідання про опришків». Літературознавці, наприклад, найбільше писали про колоритні деталі збірника Гнатюка та специфіку їх трансформації в образах, мотивах, сюжетних епізодах «Камінної душі» Г. Хоткевича. У творах цього письменника очевидними постають фрагменти численних народних жанрів про народних месників.

При простежуванні генезису «Камінної душі» Хоткевича, його художньої концепції опришквіства та творчої манери олітературення фольклору видання В. Гнатюка мало першорядне значення. І. Денисюк, наприклад, простежував, що деякі художні твори української літератури могли грунтуватися на основі більше, ніж п'ятнадцяти балад, але концепція залишалася незмінною. Фольклористична інтертекстуальність не заважала письменникові виявляти повну свободу могутньої творчої індивідуальності, дава\ти такі масштабні узагальнення, яких не може дати колективний автор. Олітературення зібраних Гнатюком матеріалів вчені відшукували насамперед у конкретизованих топосах, психологізації образів, індивідуалізації портретів героїзованих персонажів, пластичності візуальних деталей. Філософсько-психологічний аспект фольклоризму В. Гнатюка був спорідненим із франківським, втіленим насамперед у драмі І. Франка «Кам'яна душа».

Сьогоднішнього читача, мабуть, буде зацікавлювати назва творів Г. Хоткевича («Камінна душа») й І. Франка («Кам'яна душа»). Ключ до увиразнення номінування свого твору Франко подавав чіткіше. В. Гнатюк, який глибоко студіював зміст першодруку Франкової драми, не сумнівався, що вона написана на основі народної пісні «Павло Маруся і попадя». Прочитуючи названу народну пісню-баладу і драматичний твір Франка, художньо задекларованих зв'язків між ними, на перший погляд, ніби і не простежуємо. Спільними є ім'я героїні (Маруся) і прізвище ватажка-опришка (Марусяк). Ці імена входили у художньо-сюжетну структуру інших творів української літератури. В. Гнатюк виявив у своєму прочитуванні ще одну грань свого таланту — блискучий інтерпретативний хист, відшукуючи спорідненість двох творів (народного й авторського) насамперед на засадах народної моралі: гріховність зради на різних рівнях громадського, суспільного і сімейного життя. Окрушини такого прочитування знаходимо у листах, висловлюваннях, статтях Гнатюка тощо. У народній пісні «Павло Марусяк і попадя» названа засада — на поверхні діалогу опришка з Марусею. Ось як народ апелював до совісті Марусі:

Дитинонька плаче, серденько вриває,
мені, молоденькій, все жалю додає!
– Попаде Марусе, камінная душе,
не слухати ж було шептання моєго,
не лишати ж було попонька своєго!
Моє шептаннячко долів річков плине,
твоя неславонька навіки не згине.
Попаде Марусе, камінная душе!
Я ж ти не бороню, йди ж тепер додому! [5, т. 24, с. 434].

Наведений фрагмент пісні став художньо трансформованою кульмінацією у драмі Франка «Кам'яна душа». Марусю силувано видано заміж за старого пана-Крайника, який є «брудною душею» (у тексті Франка вислів «брудна душа» повторюється декілька разів). Покинувши нелюбу «брудну душу», власних дрібних дітей, домашню прислугу, односельців, доля накреслила Марусі дорогу в «пекло». Адже ватажок опришків Марусяк виявився не менш «брудною душею». У драмі Франка Маруся «екзаменує» совість, благаючи Богородицю «закам'янити» душу, оскільки вона не витримує страждань:

За один
Фальшивий крок! За хвилеву оману
Чуття! За хвилю забуття — і стілько
Страшенних розчарувань, і унижень,
І мук, і сліз, пролитих не очима,
А серцем! [5, т. 24, с. 334].

Муки совісті зробили Марусину сутність подібною до темного бору. Вона ніколи не усміхається, не жартує, не співає. «Великий біль», «жаль», «встид» «замкнув її серце».

І. Франко геніально інтерпретував фольклорний матеріал у новелі «Неначе сон». В основу новели покладено незвичайний сюжетний епізод — у селянській коморі серед білого дня закипіло молоко, закипіло без вогню. Таємничість події не перестає зацікавлювати дослідників і сучасних читачів. Особливо інтригуючим у новелі є новий, нетрадиційний для переважаючої більшості народних творів характер стосунків між свекрухою та невісткою. А точніше — причетність свекрухи-характерниці до інтимної зустрічі невісточки Марисі із сільським красенем Нестором, а фактично до подружньої зради свого сина. Учені відносять новелу «Неначе сон» до жанрового різновиду «новели тайн», яка так і залишилася міцним «горішком» для аналізу. Те, про що розповідається, настільки вражаюче, що навіть оповідач у новелі не наважується ототожнювати його із реальністю: він знаходить оправдання, що все описане йому «примерещилося». Сюжетний фрагмент зустрічі у житах («мить щастя») не є визначальним у структурі новели. Головнішою є поведінка свекрухи, непоборним бажанням якої є ощасливитись народженням внука і яке не може здійснитись із вини власного сина. Свекруха знає різні нюанси і секрети шлюбних історій, ритуалів стосовно любовних стосунків. Серед них найпрагматичнішим їй видається кипіння молока без вогню. І ось невісточка Марися зустріла сільського красеня Нестора в полудневу годину, саме в час «біса полуденного». Як це сталося? Ідучи до криниці, Марися співає пісню:

Ти не знаєш, мій миленький,
Як мене любити?
Правов ручков за пазушку,
Лівов обіймити [5, т. 22, с. 320].

І тут стається перше новелістичне диво: після слів пісні «лівов ручков обіймити та й поцілувати» висока парубоча постать виринула перед нею «неначе сонний *привид* від землі» [5, т. 22, с. 320]. Численні фольклорні матеріали про «біса полуденного» дуже добре знали В. Гнатюк, І. Франко, М. Грушевський та інші. Новела «Неначе сон» видрукувана у 1908 році, а рік перед тим І. Франко написав у Криворівні вірш «Блюдитеся біса полуденного». У вірші йдеться про «літній пал»: «дванадцята ударила, і ще збільшився сонця вар, в повітрі затремтіло щось — чи втома дивная, чи чар». Важливо, що серед юрби людей ліричному героєві у час літнього палу з'явилася його «колишняя любов» — з'явилася саме в річницю смерті. Тут, як і у новелі, прочитуємо про з'яву «привида». У вірші він спричинив сильне переживання того, кому він з'явився: той побіг «щодуху», серце билось, був «весь задиханий», видавалось, що «вдурів». Миттю згадав «шпиталь, гарячку… кашель… хрипоту…», «худенький трупик в білому». Отак із ліричного героя під літнім палом «без пуття закпив собі південний біс!» [5, т. 3, с. 272-273]. У текстах вірша і новели І. Франка простежуємо три акти «полуденного» дива. В полудневу годину серед юрби з'явився ліричному героєві привид трупика; *дивом* стала з'ява перед Марисею вродливого парубка; у полуденну спеку закипіло без вогню молоко у темній коморі. Так само *дивом* виявився — у контексті зображення взаємин невістки і свекрухи у різних жанрах народної творчості — поцілунок свекрухи, поцілунок за зраду. У читача одразу ж виникає запитання: яким чином свекруха дізналася про зраду? І чи дізналася? Важливо, що свекруха посилає Марисю до комори подивитись на те, що там робиться. Побачене сповнило невісточку страшенного жаху. На лавці стояли «рядом здорові горшки свіжовидоєного молока. І о *диво*: молоко в горшках немовби кипіло, клекотіло, шуміло і клубилося і почало, мов кип'яток, утікати з горшків, заливаючи лавку і поміст холодною піною» [5, т. 22, с. 321]. Стежачи за збентеженою Марисею, свекруха виклала свою науку: перехрестити горшки, поплескати кожний навхрест долонями та плюнути три рази у лівий бік. Молоко заспокоїлося. Усміхнена і щаслива баба, поцілувавши Марисю, промовила: «… Будь благословенна в Бога, що прийшла звеселити нашу хату. І приведи мені внука, щоб був гідний тебе… А про всякі наслання не турбуйся. Я навчу тебе всього, що сама знаю» [5, т. 22, с. 322].

Інтерпретацій новелістичного «дива» і сьогодні може бути декілька. Але те, що сюжет кипіння молока пов'язаний з Криворівнею, у нас не викликає сумнівів. Кожний із названих вище учених в інтерпретації цього сюжету виконав свою функцію. В. Гнатюк, наприклад, доповідав на засіданні історико-філософської секції НТШ (за рік до опублікування Франкової новели) про багатства матеріалів, про давню «ритуальність» і «незвичайно багаті церемоніали». Все це, за В. Гнатюком, мало би зацікавлювати не тільки етнографів, а насамперед філологів як джерело для літературних сюжетів. Промовистим є лист фольклориста П. Шекерика-Доникова до В. Гнатюка від 26 червня 1907 року. Після записування оповідань про опришків цей фольклорист акцентував: «Я таки багато знаю казок про упирів, відьми, мари, блуди… Єк прийдете до Криворівні, то прошу написати мені, а я піду сейчейс до вас і понесу списані оповідання… Я дуже рад, що можу написати щос… про моїх прадідів-гуцулів» [1, с. 164-165]. Те, що В. Гнатюк ознайомив із «незвичайними» текстами відвідувачів Криворівні, не викликає сумнівів. Тим більше, що М. Грушевський глибоко зацікавлювався таким компонентом у структурі народної казки, як «чудесний покажчик». Про це він писав в «Історії української літератури» [т. 1, Чудесні покажчики]. Чудесні покажчики учений знаходив ще у єгипетській казці. І. Франко геніально ввів чудесний покажчик (кипіння молока без вогню) у новелістичний текст.

Як підкреслював Ф. Колесса, В. Гнатюк працював у фольклористиці, щоб надолужити «занедбання» і заповнити великі прогалини, залишені попередниками. Для нас важливим є те, що у багатьох творах народної словесності він відшукував «самозародження мотивів декотрих жанрів літератури». Поза сумнівом, В. Гнатюк хотів бачити їх подальший розвиток у творах художньої літератури. В українському літературознавстві маємо численні приклади їх відшукування. Так само численні перлини літератури чекають своїх дослідників під кутом зору гнатюківського «клімату фольклоризму». Все-таки знахідки В. Гнатюка і навіть фольклористи, із якими він співпрацював, наносили іноді невигойні рани великому вченому. Варто зацитувати уривок його листа до президії НТШ: «Хвальний виділе! Я прочитав письмо Української Академії наук в справі видання українських пісень і балад… Коли хвальний виділ хоче прийти в поміч виданню, то повинен поручити комусь розібрати оте сміття, що лежить тепер іще в пивниці, а яке зроблено 1914 року з етнографічних записів, кореспонденції…

Між етнографічними матеріалами була велика збірка якраз історичних пісень, які я по довших заходах і переписці зі Старою київською українською громадою… добув із Софії, не прочуваючи, що її чекає така погана доля. Наскільки папери не погнили за час 20-літнього перекидування і наскільки не попалено їх (три коші тих паперів спалено на приказ попереднього пана голови), надіюся, що можна буде вибрати із них іще доволі значну збірку цінних, бо давніх варіантів історичних пісень. … Я буду помагати означувати рукописи і робити уваги, коли будуть потрібні… З правдивим поважанням Володимир Гнатюк» [1, с. 338-339].

Частинку гнатюківської «національно-країнної закраски» можна знайти у творчості майже всіх письменників кінця XIX – початку XX століття. Двадцять томів українського фольклору та етнографії і їх опрацювання В. Гнатюком не тільки підняли українську фольклористику до рівня цілком оформленої окремої наукової дисципліни, а стали потужним живлющим джерелом для української літератури. Власне народну творчість він інтерпретував як пряме відображення історії народу, а її жанри — як «прецікаві історичні документи його долі і життя», а також предтечі складного розвитку літературних жанрів. Народна поезія, як висловлювався учений, не мала права «виказувати застою» — адже «застій» у ній показував би, що «сам народ загибає», «загибає література».

Загальновідомо, що весь особистий час В. Гнатюкові забирало «невидиме меценатстсво», його «тихе» невидиме лідерство. Наведемо деякі уривки Франкових листів із Криворівні до В. Гнатюка. В одному із них читаємо: «Веліть панні Зосі позбирати для мене ще один екземпляр «Апокрифів», т. 3, бо я свій екземпляр забув узяти з собою… Хотів би я написати тут статтю про хлопські страйки. Задля сього, будьте ласкаві, підіть до редактора «Діла» і просіть вибрати для мене ті номери «Діла», де були звістки про страйки сього року, надто ще й ті, де були звістки про торічні страйки, а бодай ті, де було справозданя Калитовського про відносини в страйковім терені Заліщицькім і про процес в Тернополі… Важно було би надто дістати номери польських газет, … де були важніші статті про страйк» [5, т. 50, с. 214]. Зацитуємо прохання, яке надсилав І. Франко В. Гнатюкові з Криворівні: «…Прошу заглянути в латинський словар, що значить слово blandus». І далі Франко, перелічуючи словники, просив Гнатюка: «…Випишіть усі значення того слова та подайте мені зараз кореспон-

денткою, бо задля того не можу пустити одної форми Климента» [5, т. 50, с. 213].

У професора Чернівецького університету, члена ВУАН С. Смаль-Стоцького зберігалися численні листи до Ю. Федьковича. Авторитетний учений з певних міркувань категорично відмовлявся їх на той час публікувати. О. Маковей, маючи інший погляд на це питання, вважав, що листи треба видати. Емоційно налаштований письменник після довгих роздумувань знаходить вихід: забрати листи у професора може Гнатюк і тільки Гнатюк. Ось як виглядала «порада» Маковея В. Гнатюкові: «Оттак (менше-більше) напишіть сюди (тобто в Чернівці. — О. К.); над листом Вашим будуть нібито радити на засіданню виділу (Руської Бесіди. — О. К.), і тоді вже притиснуть Стоцького: давай! Інакше ніхто від нього сих листів не видобуде…» [1, с. 191]. Виходило, що тільки авторитет В. Гнатюка зміг би похитнути С. Смаль-Стоцького. Багато добродійних намірів В. Гнатюка залишалися нездійсненими, що завдавало йому болю. Так, після виходу «Зів'ялого листя» В. Гнатюк (він займався тоді справою видання «Антології української літератури») надіслав С. Воробкевичу книгу із проханням написати музику хоча би на деякі із поезій збірки. Композитор шанобливо відповів йому, що «сумні» Франкові твори «не ладяться з теперішнім настроєм» його «болючого серця». Все-таки одну із поезій він поклав на музику і вислав на суд «всезнаючого» В. Гнатюка, але… без нот [1, с. 31]. Подібно промовистим є лист С. Крушельницької до В. Гнатюка (1896), яка просила «відібрати» на пошті «пакунок», адресований на його ім'я. У «пакунку» був подарунок І. Франкові на честь його 25-річної літературної діяльності. Його треба було «відібрати», «оплатити», вручити Франкові та негайно повідомити їй, чи «подобався подарок». Всесвітньо відома співачка просила вибачення за «сміліть» і додавала: «Не маю нікого, на кого бим-ся могла спуститись» [1, с. 57]. Отже, найнадійнішим у Львові виявився В. Гнатюк.

В. Гнатюк бідкався станом української літератури на початку XX століття, оскільки літературне поле почало видаватись йому «перелогом»: «… старші письменники відзиваються досить рідко, молодші не прибувають; як так далі піде, то в нас настане страшенна посуха…» [1, с. 136]. Тому так багато уваги приділяв М. Коцюбинському, листування з яким активно підтримував чотирнадцять років, переживаючи за його «слабке здоров'я». Майже незмінні ключові слова у

листах М. Коцюбинського «знов хорий», «знов нерви», «змучений», «не знаю, що з собою діяти», «погода препогана», «холодно, хмарно, дощі», «кашляю, нежить» тощо не залишали байдужим вкрай спрацьованого В. Гнатюка, який до того ж перебував у скрутному матеріальному становищі. (Те, що він «пробився» «якось» матеріально, то, за власним зізнанням, «лиш тому, що попродав свої недруковані праці»). Скарги М. Коцюбинського викликали у нього співчуття, подив перед «великим талантом», «м'якістю натури» і готовність виконувати будь-які його прохання. Радість вкрай зайнятого різними «великими» і «дрібними» справами В. Гнатюка викликав лист М. Коцюбинського із Риму: «Можу Вам похвалитися: лікар нічого страшного не знайшов у мене… Всю біду наробили мені нерви... Не записав мені і берлінський лікар жодних ліків. Лише що маю їсти, і послав мене поїздити по світі, що я саме і роблю. Почуваю себе краще, хоч утомлений силою нових вражень. Завтра їду до Неаполю, де пробуду з тиждень, а звідти до Ніцци, відтак до Мілану, в Швейцарію, Мюнхен, Відень, і поверну до Львова… Як там моя книга? Певно, готова вже. Будьте ласкаві, вишліть по одному примірнику її Лепкому, Сембратовичу…». І далі: «Пошліть моїй жінці (Вірі) один примірник фотографії нашої, хай вона побачить мене, заким поверну додому» [1, с. 142].

Не зайвим буде навести ще один приклад із сфери «невидимого меценатства» «всезнаючого» Гнатюка. Письменник В. Кравченко із Житомира, дякуючи йому за грошову допомогу на виготовлення надмогильного пам'ятника Т. Зіньківському, мав до нього особливе прохання: чи не прислав би В. Гнатюк якийсь «цікавенький» напис на хрест на могилі цього письменника. І просив ще й «подати малюночок», бо «ставити просто хрест… ще не все». Якщо не вийде, мовляв, то В. Гнатюк, як відомий всеукраїнський авторитет у справах літератури, міг, на переконання В. Кравченка, найкраще оцінити вже написані вірші для пам'ятника, складені В. Боровиком.

Незважаючи на те, що вчений ще у 1897 р. твердо і «раз на все» вирішив працювати в етнографії, у полі його зору перебувала література. Але Хв. Вовк радив приїхати до Парижа, бо треба було цілком по-європейськи братись за антропологічні матеріали. Разом із проблемами модерністської творчості, які В. Гнатюк вирішував на прохання Лесі Українки, Наталі Кобринської, Ольги Кобилянської, І. Труша та ін., він одержав прохання від Хв. Вовка придбати кілька серій черепів для колекції Товариства ім. Шевченка і подати до кожного «хоч одну

велику кістку з ноги» і «все записувати добре». Як писав Хв. Вовк, за цю справу вже давно пора б узятись, але, на біду, ніхто не береться. Отже, мусив братися В. Гнатюк.

Різнорідна подвижницька праця В. Гнатюка у царині літератури, яка припадає на кінець XIX – початок XX століття, його спілкування з І. Франком, М. Коцюбинським, Ольгою Кобилянською, В. Стефаником, Б. Лепким, Лесею Українкою, А. Кримським, О. Маковеєм, Б. Грінченком, Г. Хоткевичем, О. Жатковичем, Г. Стрипським, В. Доманицьким, А. Онищуком та іншими письменниками з усієї України потребують сьогодні глибшого вивчення під кутом зору «клімату фольклоризму». Саме тоді І. Франко метафорично означив українську літературу: «…Се ліс, в котрім є й дуби, є й ліщина, але все разом має одноцільний характер — відразу видно, що се ліс, а не степ. Що се витвір колективної праці духової, … а не одрізнені прояви поодиноких, самотніх, хоч би й великих талантів» [5, т. 41, с. 19]. В. Гнатюк плекав цей «ліс». І «великі таланти», і «дуби», і «ліщина» живилися з гнатюківського животворного ґрунту.

Література

1. Володимир Гнатюк. Документи і матеріали (1871-1989) / [упоряд. Я. Дашкевич, О. Купчинський та ін.]. Львів: Наук. т-во ім. Шевченка, 1998. 465 с.
2. Денисюк І. Казковий чудесний покажчик у новелі Франка «Неначе сон». *Літературознавчі та фольклористичні праці: У 3 т., 4 кн*. Львів, 2005. Т.2. С. 107-118.
3. Денисюк І. «Народні оповідання про опришків» Володимира Гнатюка і «Камінна душа» Гната Хоткевича. *Літературознавчі та фольклористичні праці: У 3 т., 4 кн*. Львів, 2005. Т.3. С. 147-149.
4. Роль Володимира Гнатюка у розвитку української національної культури. *Тези доповідей і повідомлень наук. конференції, присвяченої 120-річчю від дня народження В. Гнатюка.* Тернопіль, 1991. 257 с.
5. Франко І. До Виділу наукового товариства імені Шевченка у Львові. *Зібрання творів : у 50 т*. Київ: Наукова думка, 1976–1986.
6. Яценко М. Т. Володимир Гнатюк. *Життя і фольклористична діяльність.* Київ: Наукова думка, 1964. 286 с.